



Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (suuri jaosto)

18 päivänä huhtikuuta 2024*

Ennakkoratkaisupyyntö – SEUT 102 artikla – Tehokkuusperiaate – Kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostetut vahingonkorvauskanteet – Direktiivi 2014/104/EU – Direktiivin täytäntöönpanon viivästyminen – Ajallinen soveltaminen – 10 artikla – Vanhentumisaika – Alkamisajankohtaa koskevat yksityiskohtaiset säännöt – Rikkomisen päätyminen – Tiedon saaminen vahingonkorvauskanteen nostamisen kannalta välttämättömistä tiedoista – Kilpailusääntöjen rikkomisen toteavaa Euroopan komission päätöstä koskevan tiivistelmän julkaiseminen Euroopan unionin virallisessa lehdessä – Komission päätöksen, joka ei ole vielä lopullinen, sitova vaikutus – Vanhentumisajan keskeytyminen tai katkeaminen komission tutkimuksen ajaksi tai siihen saakka, kunnes komission päätöksestä tulee lopullinen

Asiassa C-605/21,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyyntöstä, jonka Městský soud v Praze (Prahan kaupunkioikeus, Tšekki) on esittänyt 29.9.2021 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 30.9.2021, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

Heureka Group a.s.

vastaan

Google LLC,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (suuri jaosto),

toimien kokoonpanossa: presidentti K. Lenaerts, varapresidentti L. Bay Larsen, jaostojen puheenjohtajat A. Arabadjiev (esittelevä tuomari), A. Prechal, E. Regan, T. von Danwitz ja Z. Csehi sekä tuomarit J.-C. Bonichot, S. Rodin, J. Passer, D. Gratsias, M. L. Arastey Sahún ja M. Gavalec,

julkisasiamies: J. Kokott,

kirjaaja: hallintovirkamies M. Krausenböck,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 20.3.2023 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

* Oikeudenkäyntikieli: tšekki.

- Heureka Group a.s., edustajinaan L. Duffek, L. Kačerová, J. Měkota, M. Olík ja V. Podešva, advokáti,
- Google LLC, edustajinaan R. Neruda, P. J. Pipková, J. Šturm, P. Vohnický ja M. Vojáček, advokáti, ja A. Komninos, dikigoros,
- Euroopan komissio, asiamiehinään N. Khan, G. Meessen ja P. Němečková,

kuultuaan julkisasiamiehen 21.9.2023 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,
on antanut seuraavan

tuomion

- 1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee SEUT 102 artiklan, tietyistä säännöistä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin, 26.11.2014 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2014/104/EU (EUVL 2014, L 349, s. 1) 10 artiklan, 21 artiklan 1 kohdan ja 22 artiklan sekä tehokkuusperiaatteen tulkintaa.
- 2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa vastakkain ovat Heureka Group a.s. (jäljempänä Heureka), joka on myyntihintojen vertailupalvelujen markkinoilla toimiva tšekkiläinen yhtiö, ja Google LLC ja jossa on kyse sellaisen vahingon korvaamisesta, jonka väitetään aiheutuneen Googlen ja sen emoyhtiön Alphabet Inc:n toteuttamasta SEUT 102 artiklan rikkomisesta, jonka Euroopan komissio on todennut päätöksessä, joka ei ole vielä lopullinen.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

Asetus (EY) N:o 1/2003

- 3 [SEUT 101 ja SEUT 102] artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta 16.12.2002 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1/2003 (EYVL 2003, L 1, s. 1) 16 artiklassa, jonka otsikko on ”Yhteisön kilpailuoikeuden yhtenäinen soveltaminen”, säädetään seuraavaa:
 - ”1. Kun kansalliset tuomioistuimet antavat ratkaisuja [SEUT 101] tai [SEUT 102] artiklan nojalla sopimuksista, päätöksistä tai menettelytavoista, joista komissio on jo tehnyt päätöksen, ne eivät voi tehdä päätöksiä, jotka olisivat ristiriidassa komission tekemän päätöksen kanssa. Niiden on myös vältettävä tekemästä päätöksiä, jotka olisivat ristiriidassa päätöksen kanssa, jota komissio harkitsee jo käynnistämässään menettelyssä. Kansallinen tuomioistuin voi tässä tarkoituksessa arvioida, onko sen käsittely keskeytettävä. Tämä velvoite ei vaikuta [SEUT 267] artiklan mukaisiin oikeuksiin ja velvoitteisiin.
 2. Kun jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset antavat [SEUT 101] tai [SEUT 102] artiklan nojalla ratkaisuja sopimuksista, päätöksistä tai menettelytavoista, joista komissio on jo tehnyt päätöksen, ne eivät voi tehdä päätöksiä, jotka olisivat ristiriidassa komission tekemän päätöksen kanssa.”

Direktiivi 2014/104

4 Direktiivin 2014/104 2 artiklassa, jonka otsikko on ”Määritelmät”, säädetään seuraavaa:

”Tässä direktiivissä tarkoitetaan:

--

8) ’kilpailuviranomaisella’ asiayhteyden mukaisesti komissiota tai kansallista kilpailuviranomaista taikka niitä molempia;

--

11) ’rikkomista koskevalla päätöksellä’ kilpailuviranomaisen tai muutoksenhakutuomioistuimen päätöstä, jossa todetaan kilpailuoikeuden rikkominen;

12) ’lopullisella rikkomista koskevalla päätöksellä’ rikkomista koskevaa päätöstä, johon ei voida tai ei enää voida hakea muutosta varsinaisin muutoksenhakukeinoin;

--”

5 Mainitun direktiivin 9 artiklassa, jonka otsikko on ”Kansallisten päätösten vaikutus”, säädetään seuraavaa:

”1. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että kilpailuoikeuden rikkominen, joka on todettu kansallisen kilpailuviranomaisen tai muutoksenhakutuomioistuimen lopullisella päätöksellä, katsotaan peruuttamattomasti vahvistetuksi niiden kansallisissa tuomioistuimissa SEUT 101 tai [SEUT] 102 artiklan taikka kansallisen kilpailuoikeuden nojalla nostettua vahingonkorvauskannetta varten.

2. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että jos 1 kohdassa tarkoitettu lopullinen päätös tehdään toisessa jäsenvaltiossa, kyseinen lopullinen päätös voidaan esittää kansallisissa tuomioistuimissa kansallisen lainsäädännön mukaisesti ainakin alustavana näyttönä siitä, että kilpailuoikeuden rikkominen on tapahtunut, ja että tarvittaessa sitä voidaan arvioida osapuolten toimittamien muiden todisteiden ohella.

3. Tämä artikla ei rajoita SEUT 267 artiklan mukaisia kansallisten tuomioistuinten oikeuksia ja velvollisuuksia.”

6 Kyseisen direktiivin 10 artiklassa, jonka otsikko on ”Vanhentumisajat”, säädetään seuraavaa:

”1. Jäsenvaltioiden on tämän artiklan mukaisesti vahvistettava säännöt, joita sovelletaan vahingonkorvauskanteiden nostamista koskeviin vanhentumisaikoihin. Kyseisissä säännöissä on määritettävä, milloin vanhentumisaika alkaa kuluu, sen kesto sekä olosuhteet, joiden vallitessa se katkeaa tai keskeytyy.

2. Vanhentumisajat eivät saa alkaa kuluu, ennen kuin kilpailuoikeuden rikkominen on päättynyt ja kantajan tiedossa on tai sen tiedossa voidaan kohtuudella olettaa olevan

a) toiminta ja se, että toiminta rikkoo kilpailuoikeutta;

- b) se, että kilpailuoikeuden rikkominen on aiheuttanut sille vahinkoa; ja
- c) rikkomiseen syylistynyt.
3. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että vahingonkorvauskanteiden nostamiseen sovellettavat vanhentumisajat ovat vähintään viisi vuotta.
4. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että vanhentumisaika keskeytyy tai, kansallisen oikeuden säännöksistä riippuen, vanhentumisaika katkeaa, jos kilpailuviranomainen käynnistää tutkimuksen tai menettelyn kilpailuoikeuden rikkomisesta, johon vahingonkorvauskanne liittyy. Keskeytyminen saa päättyä aikaisintaan vuosi sen jälkeen, kun rikkomista koskevasta päätöksestä on tullut lopullinen tai menettely on muulla tavoin lopetettu.”
- 7 Saman direktiivin 21 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:
- ”Jäsenvaltioiden on saatettava tämän direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan viimeistään 27 päivänä joulukuuta 2016. Niiden on viipymättä toimitettava nämä säännökset kirjallisina komissiolle.
- –”
- 8 Direktiivin 2014/104 22 artiklassa, jonka otsikko on ”Ajallinen soveltaminen”, säädetään seuraavaa:
- ”1. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että kansallisia säädöksiä, jotka on 21 artiklan nojalla annettu tämän direktiivin aineellisten säännösten noudattamiseksi, ei sovelleta taannehtivasti.
2. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että 21 artiklan nojalla annettuja muita kuin 1 kohdassa tarkoitettuja kansallisia säädöksiä ei sovelleta vahingonkorvauskanteisiin, jotka on nostettu kansallisessa tuomioistuimessa ennen 26 päivää joulukuuta 2014.”
- Tšekín oikeus***
- 9 Siviililain nro 89/2012 (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník) 620 §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:
- ”Ratkaisevia olosuhteita vahingonkorvausoikeuden vanhentumisajan alkamiselle ovat tieto vahingosta ja tieto siihen velvollisen henkilöllisyydestä. Tämä koskee soveltuvin osin myös aineettoman vahingon korvaamista.”
- 10 Siviililain 629 §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:
- ”Vanhentumisaika on kolme vuotta.”
- 11 Kilpailuoikeuden alalla esitettävistä vahingonkorvausvaatimuksista annettu laki nro 262/2017 (zákon č. 262/2017 Sb., o náhradě škody v oblasti hospodářské soutěže; jäljempänä laki nro 262/2017), jolla direktiivi 2014/104 on saatettu osaksi kansallista lainsäädäntöä, tuli voimaan 1.9.2017. Sen 9 §:n 1–3 momentissa säädetään seuraavaa:
- ”(1) Tämän lain mukaisen vahingonkorvausoikeuden vanhentumisaika on viisi vuotta; siviililain 629 ja 636 §:n säännöksiä ei sovelleta.

(2) Vanhentumisaika alkaa kulua siitä päivästä, jona asianomainen saa tietää vahingosta, vahingonkorvausvelvollisen henkilöllisyydestä ja kilpailunrajoituksesta tai jona hänen olisi pitänyt ja hän olisi voinut saada tietää näistä seikoista, kuitenkin aikaisintaan siitä päivästä, jona kilpailunrajoitus lakkasi.

(3) Vanhentumisaika ei kulu samaan kilpailunrajoitukseen liittyvän tutkinnan tai kilpailuviranomaisessa käytävän menettelyn aikana eikä sitä päivää seuraavan vuoden aikana, jona

a) kilpailuviranomaisen tai tuomioistuimen tekemästä tällaista kilpailunrajoitusta koskevasta päätöksestä on tullut lopullinen, tai

b) tutkinta taikka kilpailuviranomaisessa tai tuomioistuimessa käytävä menettely on muutoin lopetettu.

– –”

12 Kyseisen lain 36 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Kilpailurajoituksesta aiheutuneen vahingon korvaamista koskevat menettelyt sekä vahingon aiheuttajien, joiden on korvattava vahinko yhdessä ja yhteisvastuullisesti, välisten vaatimusten ratkaisemista tämän lain nojalla koskevat menettelyt, jotka on pantu vireille 25.12.2014 jälkeen, toteutetaan tämän lain mukaisesti; ennen tämän lain voimaantuloa käydyssä menettelyssä toteutettujen toimien oikeusvaikutukset pysyvät voimassa.”

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

13 Komissio aloitti 30.11.2010 Googlea vastaan SEUT 102 artiklan mukaisen menettelyn, joka koski mahdollista määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä verkkohakujen alalla. Samana päivänä, 30.11.2010, komissio julkaisi lehdistötiedotteen, jossa se ilmoitti yleisölle menettelyn aloittamisesta.

14 Google toimitti vuonna 2013 komissiolle sitoumuksia, joilla se pyrki vastaamaan komission huolenaiheisiin.

15 Sdružení pro internetový rozvoj v České republice (SPIR) (Tšekin tasavallan internetin kehittämissyhdistys, jäljempänä SPIR), jonka jäsen Heureka on, julkaisi 27.5.2014 lehdistötiedotteen, jossa se ilmoitti olevansa eri mieltä näistä sitoumuksista.

16 Komissio antoi 15.4.2015 Googlelle osoitetun väitetiedoksiannon, jossa se tuli alustavasti siihen tulokseen, että kyseisen yhtiön menettelytavat merkitsivät määräävän aseman väärinkäyttöä ja että niillä näin ollen rikottiin SEUT 102 artiklaa.

17 Komissio antoi 14.7.2016 täydentävän väitetiedoksiannon ja aloitti SEUT 102 artiklan rikkomista koskevan menettelyn myös Googlen emoyhtiötä, Alphabetia, vastaan.

18 Komissio antoi [SEUT] 102 artiklan ja ETA-sopimuksen 54 artiklan mukaisesta menettelystä 27.6.2017 päätöksen C(2017) 4444 final (asia AT.39740 – Googlen hakutoiminnot (hintavertailu). Tiivistelmä päätöksestä on julkaistu 12.1.2018 Euroopan unionin virallisessa lehdessä (EUVL 2018, C 9, s. 11).

- 19 Komissio katsoi kyseisessä päätöksessä, että Google oli käyttänyt väärin määräävää markkina-asemaansa, joka sillä oli 13 kansallisilla yleisten hakupalvelujen markkinoilla Euroopan talousalueella (ETA), muun muassa Tšekin markkinoilla, vähentämällä yleisen haun tulossivuiltaan kilpaileviin tuotevertailuvälineisiin suuntautuvaa liikennettä ja lisäämällä kyseistä liikennettä omaan tuotevertailuvälineeseensä, millä voi olla tai todennäköisesti oli kilpailunvastaisia vaikutuksia tuotevertailuun erikoistuneen hakupalvelun 13 kansallisilla markkinoilla mutta myös kyseisillä yleisten hakupalvelujen markkinoilla.
- 20 Kyseisen päätöksen mukaan Google siis lähinnä antoi järjestelmällisesti suotuisamman sijoituksen omalle hintavertailupalvelulleen, kun taas Googlen kilpailijoiden hintavertailupalvelujen sijoitus laski hakutulosten luettelossa.
- 21 Komissio totesi päätöksessä C(2017) 4444 final Googlen syyksi luettavan rikkomisen kestosta Tšekin tasavallan alueella, että kyseinen rikkominen oli alkanut helmikuussa 2013 ja että sen vaikutukset jatkuivat yhä kyseisen päätöksen antamispäivänä eli 27.6.2017. Komissio määräsi näin ollen kyseisen päätöksen 3 artiklassa, että Googlen oli lopetettava kyseinen menettelytapansa 90 päivän kuluessa ja pidättäydyttävä kaikista menettelytavoista, joilla olisi sama tai samanlainen tavoite tai vaikutus.
- 22 Laki nro 262/2017, jolla direktiivi 2014/104 saatetaan osaksi Tšekin oikeutta, tuli voimaan 1.9.2017.
- 23 Google ja Alphabet nostivat unionin yleisen tuomioistuimen kirjaamoon 11.9.2017 toimittamallaan kannekirjelmällä kanteen päätöksestä C(2017) 4444 final.
- 24 Heureka nosti 26.6.2020 Městský soud v Pražessa (Prahan kaupunkioikeus, Tšekki) kanteen, jossa vaadittiin Googlen velvoittamista suorittamaan korvausta vahingosta, joka Heureka väitetään kärsineen siitä, että Google syyllistyi päätöksen C(2017) 4444 final mukaan kilpailunvastaiseen menettelytapaan Tšekin tasavallassa helmikuun 2013 ja 27.6.2017 välisenä aikana. Heureka väitti, että Google oli sijoittanut ja näyttänyt oman myyntihintavertailupalvelunsa parhaalla mahdollisella paikalla yleisten hakupalveluidensa tulosten joukossa ja siten vähentänyt käyntejä myyntihintavertailuportaali Heureka.cz:ssa.
- 25 Google vastasi näihin väitteisiin toteamalla muun muassa, että kauppalain (obchodní zákoník) vanhentumista koskevien sääntöjen, joiden mukaan neljän vuoden vanhentumisaika alkaa kuluu siitä ajankohdasta, jona vahinkoa kärsinyt saa tietää tai hänen voidaan olettaa saaneen tietää vahingosta ja vahingonkorvausvelvollisen henkilöllisyydestä, perusteella Heureka oikeus korvaukseen oli vanhentunut ainakin helmikuun 2013 ja 25.6.2016 välisen ajanjakson osalta.
- 26 Google esitti tältä osin, että kun otetaan huomioon väitetyn määräävän markkina-aseman väärinkäytön luonne, Heureka saattoi tietää sekä rikkomiseen syyllistyneen tahon että sen, että sille oli aiheutunut vahinkoa, jo paljon ennen päätöksen C(2017) 4444 final antamista. Heureka ei nimittäin voinut erityisesti komission 30.11.2010 päivättyyn lehdistötiedotteeseen tutustuttuaan olla tietämätön siitä, että Google oli ”Googleksi” kutsutun hakukoneen ylläpitäjä. Joka tapauksessa edellä tämän tuomion 15 kohdassa mainittu 27.5.2014 annettu SPIR:n lehdistötiedote, jossa se ilmaisi eriävän kantansa Googlen komissiolle antamista sitoumuksista, riitti siihen, että vanhentumisaika alkoi kuluu.

- 27 Google väittää, että nyt käsiteltävässä asiassa sovellettava vanhentumisaika alkoi siten kulua helmikuussa 2013 eli väitetyn rikkomisen alkamisesta Tšekin alueella ja väitetyn vahingon syntymisestä tai viimeistään 27.5.2014, jolloin SPIR:n lehdistötiedote julkaistiin.
- 28 Googlen mukaan mikään ei olisi estänyt Heurekaa nostamasta vahingonkorvauskannettaan aikaisemmin, kun otetaan huomioon, että tällöin kyseinen yhtiö olisi voinut nostaa vahingonkorvausvaatimuksensa määrää asteittain ajan myötä lisääntyneen vahingon mukaisesti.
- 29 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa ensinnäkin, että nyt käsiteltävässä asiassa mahdollinen kilpailunvastainen toiminta alkoi ennen direktiivin 2014/104 voimaantuloa 25.12.2014 ja päättyi vasta sen jälkeen, kun kyseisen direktiivin täytäntöönpanolle asetettu määräaika oli päättynyt 27.12.2016.
- 30 Kyseinen tuomioistuin pohtii näin ollen, sovelletaanko kyseisen direktiivin 10 artiklaa kaikkiin vahinkoihin, jotka ovat aiheutuneet pääasiassa kyseessä olevasta SEUT 102 artiklan rikkomisesta, vai ainoastaan vahinkoon, joka on tapahtunut mainitun direktiivin voimaantuloajankohdan jälkeen, tai ainoastaan vahinkoon, joka on tapahtunut kyseisen direktiivin täytäntöönpanolle asetetun määräajan päättymisen jälkeen.
- 31 Toiseksi ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii, onko direktiivin 2014/104 10 artikla kyseisen direktiivin 22 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu aineellinen säännös vai onko se menettelysäännös.
- 32 Kolmanneksi ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on epävarma siitä, onko kilpailusääntöjen rikkomisesta johtuvia vahingonkorvauskanteita koskeva Tšekin vanhentumisjärjestelmä, jota sovellettiin direktiivin 2014/104 täytäntöönpanosta annetun lain nro 262/2017 voimaantuloon saakka, yhteensopiva kyseisen direktiivin 10 artiklan ja mahdollisesti SEUT 102 artiklan sekä tehokkuusperiaatteen kanssa.
- 33 Kyseinen tuomioistuin korostaa tältä osin aluksi, että pääasiassa on sovellettava siviililain, mutta ei kauppalain, vanhentumissääntöjä ja että siviililain kyseiset säännöt muodostavat nyt käsiteltävässä asiassa merkityksellisen aiemman vanhentumisjärjestelmän. Siviililain 620 §:n 1 momentin mukaan kolmen vuoden vanhentumisaika alkaa kulua heti, kun vahinkoa kärsinyt saa tietää tai hänen voidaan olettaa saaneen tietää rikkomiseen syyllistyneestä ja aiheutuneesta vahingosta. Mitä tulee edellytykseen, jonka mukaan on oltava tiedossa, että vahinkoa on aiheutunut kyseisen rikkomisen seurauksena, Nejvyšší soud (ylin tuomioistuin, Tšekki) on tulkinnut siviililain 620 §:n 1 momenttia siten, että tietoisuus osittaisesta vahingosta riittää vanhentumisajan alkamiseen. Vahinko on jaettavissa, erityisesti silloin, kun on kyse jatketusta tai uusitusta rikkomisesta, ja jokaiseen ”uuteen vahinkoon” voidaan vedota erikseen ja niistä lasketaan uusi vanhentumisaika.
- 34 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan tämä merkitsee nyt käsiteltävässä asiassa sitä, että jokainen Googlen sivustolla tehty yleinen haku, joka on johtanut Googlen hintavertailupalvelun kannalta suotuisampaan hakutulosten sijoittumiseen ja esittämiseen, on käynnistänyt uuden itsenäisen vanhentumisajan.
- 35 Neljänneksi ja viimeiseksi kyseinen tuomioistuin huomauttaa, että siviililaissa ei edellytetä vanhentumisajan alkamisen osalta, että vahinkoa kärsineen henkilön on oltava tietoinen siitä, että kyseinen menettely on kilpailulainsäädännön vastaista. Siviililaissa ei myöskään edellytetä,

että kyseinen rikkominen on päättynyt. Lopuksi siviililakiin ei myöskään sisälly sääntöjä vanhentumisajan keskeyttämisestä tai katkeamisesta kyseistä menettelyä koskevan tutkinnan ajaksi.

36 Tässä tilanteessa *Městský soud v Praze* on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

- ”1) Onko [direktiivin 2014/104] 21 artiklan 1 kohtaa ja unionin oikeuden yleisiä periaatteita tulkittava siten, että direktiiviä 2014/104 ja erityisesti sen 10 artiklaa sovelletaan suoraan tai välillisesti asiaan, jossa vaaditaan korvausta vahingosta, joka on aiheutunut SEUT 102 artiklan rikkomisesta, joka oli alkanut ennen direktiivin 2014/104 voimaantuloa ja oli lakannut sen jälkeen, kun määräaika direktiivin saattamiselle osaksi kansallista lainsäädäntöä oli päättynyt, tilanteessa, jossa myös vahingonkorvauskanne on nostettu sen jälkeen, kun määräaika direktiivin saattamiselle osaksi kansallista lainsäädäntöä oli päättynyt, vai siten, että direktiivin 2014/104 10 artiklaa sovelletaan vain mainitun menettelyn siihen osaan (ja siihen perustuvaan vahingonkorvausmäärän osaan), joka on tapahtunut direktiivin 2014/104 voimaantulon jälkeen tai sen jälkeen, kun määräaika [kyseisen direktiivin] saattamiselle osaksi kansallista lainsäädäntöä oli päättynyt?
- 2) Edellyttävätkö direktiivin 2014/104 tarkoitus ja/tai SEUT 102 artikla ja tehokkuusperiaate sitä, että direktiivin 2014/104 22 artiklan 2 kohtaa on tulkittava siten, että ilmaisulla ’21 artiklan nojalla annettuja muita kuin [22 artiklan] 1 kohdassa tarkoitettuja kansallisia säädöksiä ei sovelleta vahingonkorvauskanteisiin’ tarkoitetaan niitä kansallisia säännöksiä, joilla direktiivin 2014/104 10 artikla saatettiin osaksi kansallista lainsäädäntöä, toisin sanoen, kuuluvatko direktiivin 2014/104 10 artikla ja vanhentumissäännöt direktiivin 2014/104 22 artiklan 1 kohdan vai sen 2 kohdan soveltamisalaan?
- 3) Onko direktiivin 2014/104 10 artiklan 2 kohdan ja/tai SEUT 102 artiklan ja tehokkuusperiaatteen mukainen sellainen kansallinen säännöstö ja sen tulkinta, joiden mukaan vanhentumisajan alkamisen kannalta merkityksellinen ’tietoisuus siitä, että vahinkoa on aiheutunut’ on sidoksissa siihen, että vahinkoa kärsinyt on tietoinen ’yksittäisistä osittaisista vahingoista’, jotka syntyvät vähitellen kilpailun vastaisten menettelyjen jatkuessa tai toistuessa (sillä oikeuskäytäntö perustuu siihen, että korvausvaatimus on jaettavissa osakokonaisuuksiin) ja joihin liittyen sovelletaan erillisiä subjektiivisia vanhentumisaikoja riippumatta siitä, onko vahinkoa kärsinyt tietoinen kokonaisvahingosta, jonka on aiheuttanut SEUT 102 artiklan rikkominen kokonaisuudessaan, toisin sanoen, onko sellainen kansallinen säännöstö ja sen tulkinta, joiden mukaan kilpailun vastaisten menettelyjen aiheuttamaa vahingonkorvausta koskeva vanhentumisaika voisi alkaa kulua ennen oman hintavertailunsa suotuisampaa sijoittamista ja esittämistä koskevien kilpailun vastaisten menettelyjen lopettamista, vastoin SEUT 102 artiklaa?
- 4) Ovatko direktiivin 2014/104 10 artiklan 2, 3 ja 4 kohta ja/tai SEUT 102 artikla ja tehokkuusperiaate esteenä sellaiselle kansalliselle lainsäädännölle, jonka mukaan subjektiivinen vanhentumisaika on vahingonkorvauskanteen osalta kolme vuotta siitä päivästä, jona vahinkoa kärsinyt on saanut tiedon tai voinut saada tiedon osittaisesta vahingosta ja vahingonkorvausvastuusta olevasta henkilöstä, mutta jossa ei oteta huomioon i) kilpailusääntöjen rikkomisen päättymishetkeä ja ii) vahingon kärsineen tietoisuutta siitä, että kyse on kilpailusääntöjen rikkomisesta, ja jossa ei myöskään iii) katkaista eikä keskeytetä kolmen vuoden vanhentumisaikaa komissiossa vireillä olevan menettelyn ajaksi, kun

menettely koskee edelleen jatkuvaa SEUT 102 artiklan rikkomista, ja iv) johon ei sisälly sääntöä, jonka mukaan vanhentumisajan keskeytyminen saa päättyä aikaisintaan vuosi sen jälkeen, kun kilpailusääntöjen rikkomista koskevasta ratkaisusta on tullut lopullinen?”

Ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevan päätöksen jälkeiset tapahtumat ja asian käsittelyn vaiheet unionin tuomioistuimessa

- 37 Unionin yleinen tuomioistuin hylkäsi 10.11.2021 antamassaan tuomiossa Google ja Alphabet v. komissio (Google Shopping) (T-612/17, EU:T:2021:763) Googlen ja Alphabetin päätöksestä C(2017) 4444 final nostaman kanteen olennaisilta osin ja vahvisti komission analyysin tuotevertailuun erikoistuneiden hakupalvelujen markkinoista. Unionin yleinen tuomioistuin katsoi kuitenkin yleisten hakupalvelujen kansallisten markkinoiden osalta, että komissio oli nojautunut liian epätarkkoihin näkökohtiin, joilla ei voitu perustella edes mahdollisten kilpailuvastaisten vaikutusten olemassaoloa, ja että Googlen ja Alphabetin kanneperuste, jonka mukaan vaikutuksista tehty analyysi oli puhtaasti spekulatiivinen, oli hyväksyttävä näiden markkinoiden osalta. Näin ollen unionin yleinen tuomioistuin kumosi kyseisen päätöksen ainoastaan siltä osin kuin komissio oli siinä todennut Googlen ja Alphabetin syyllistyneen kilpailusääntöjen rikkomiseen 13 kansallisilla yleisten hakupalvelujen markkinoilla Euroopan talousalueella sillä perusteella, että näillä markkinoilla oli kilpailuvastaisia vaikutuksia, ja hylkäsi kanteen muilta osin.
- 38 Google ja Alphabet valittivat 20.1.2022 unionin yleisen tuomioistuimen 10.11.2021 antamasta tuomiosta Google ja Alphabet v. komissio (Google Shopping) (T-612/17, EU:T:2021:763). Valitus on edelleen vireillä.
- 39 Unionin tuomioistuin antoi 22.6.2022 tuomion Volvo ja DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2022:494), jossa se otti kantaa muun muassa direktiivin 2014/104 10 artiklan luonteeseen ja ajalliseen sovellettavuuteen.
- 40 Unionin tuomioistuin antoi 28.6.2022 päivätyllä kirjeellä kyseisen tuomion tiedoksi ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle ja tiedusteli siltä, halusiko se tuon tuomion valossa pysyttää ennakkoratkaisupyynnönsä.
- 41 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ilmoitti unionin tuomioistuimeen 27.9.2022 saapuneella kirjallisella ilmoituksella, että se peruutti ennakkoratkaisupyynnönsä ensimmäisen ja toisen kysymyksen mutta pysytti kolmannen ja neljännen kysymyksen.

Ennakkoratkaisukysymysten tarkastelu

- 42 Kolmannella ja neljännellä kysymyksellään, joita on tarkasteltava yhdessä, ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee lähinnä, onko direktiivin 2014/104 10 artiklaa ja/tai SEUT 102 artiklaa ja tehokkuusperiaatetta tulkittava siten, että ne ovat esteenä kansalliselle lainsäädännölle, sellaisena kuin toimivaltaiset kansalliset tuomioistuimet ovat sitä tulkinneet, jossa säädetään unionin kilpailuoikeuden sääntöjen jatkettujen rikkomisten johdosta nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin sovellettavasta kolmen vuoden vanhentumisajasta,
- joka alkaa kulua kunkin tällaisesta rikkomisesta johtuvan osittaisen vahingon osalta itsenäisesti ja erikseen siitä ajankohdasta, jona vahinkoa kärsinyt on saanut tai hänen voidaan kohtuudella katsoa saaneen tiedon siitä, että hänelle on aiheutunut tällainen osittainen vahinko, sekä

vahingonkorvausvastuussa olevasta henkilöstä, ilman että vahinkoa kärsinyt on saanut tiedon siitä, että kyseinen toiminta merkitsee kilpailusääntöjen rikkomista, ja ilman että tämä rikkominen on päättynyt,

- jota ei voida keskeyttää tai katkaista tällaista rikkomista koskevan komission tutkinnan ajaksi, ja
 - jota ei myöskään voida keskeyttää vähintään siihen asti, kunnes vuosi on kulunut siitä päivästä, kun rikkomista koskevasta komission päätöksestä on tullut lopullinen.
- 43 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen toimittamista tiedoista ilmenee, että se haluaa erityisesti selvittää, voiko Heureka – joka katsoo, että sille on aiheutunut vahinkoa Googlen määräävän markkina-aseman väärinkäytöstä Tšekin merkityksellisillä markkinoilla helmikuun 2013 ja 27.6.2017 välisenä aikana, mikä on todettu komission päätöksessä, joka ei ole vielä lopullinen – 26.6.2020 nostamallaan kanteella vaatia korvausta vahingosta, joka on aiheutunut koko kyseisenä ajanjaksona, vai onko sen oikeus korvaukseen jo vanhentunut kyseisen ajanjakson tietyn osan osalta.
- 44 Kyseinen tuomioistuin toteaa tältä osin, että ennen kuin direktiivi 2014/104 saatettiin osaksi kansallista lainsäädäntöä lailla nro 262/2017, siviililain 620 §:n 1 momentissa sidottiin vanhentumisajan, joka on kyseisen lain 629 §:n 1 momentissa vahvistettu kolmeksi vuodeksi, alkamisajankohta vain tietoon vahingosta ja sen aiheuttajasta. Näitä säännöksiä tulkittiin siten, että kilpailulainsäädännön jatkettua rikkomisen yhteydessä syntyneet vahingot olivat jaettavissa osittaisiin vahinkoihin ja että kunkin osittaisen vahingon osalta alkoi kulua erillinen vanhentumisaika. Oikeus vahingonkorvaukseen vanhentui näin ollen erikseen ja asteittain.
- 45 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa lisäksi, että nyt käsiteltävässä asiassa kyseessä oleva rikkominen alkoi ennen kuin direktiivi 2014/104 tuli voimaan 25.12.2014 mutta päättyi vasta sen jälkeen, kun kyseisen direktiivin 21 artiklassa säädetty täytäntöönpanolle varattu määräaika päättyi 27.12.2016. Koska kyseinen direktiivi on kuitenkin saatettu myöhässä osaksi Tšekin oikeusjärjestystä, tämä rikkominen vaikuttaa päättyneen ennen lain nro 262/2017 voimaantuloajankohtaa 1.9.2017. Pääasian kanne sitä vastoin on nostettu viimeksi mainitun päivämäärän jälkeen.
- 46 Näin ollen kolmanteen ja neljänteen kysymykseen vastaamiseksi on ensin selvitettävä direktiivin 2014/104 10 artiklan – johon näissä kysymyksissä viitataan ja jossa säädetään tietyistä vaatimuksista kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin sovellettavan vanhentumisajan osalta – ajallinen sovellettavuus, määrittämällä erityisesti tämän vanhentumisajan vähimmäiskesto ja aikaisin ajankohta, josta se voi alkaa kulua, sekä olosuhteet, joissa se on keskeytettävä tai katkaistava.
- 47 Tältä osin on muistutettava, että direktiivin 2014/104 10 artikla on kyseisen direktiivin 22 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu aineellinen säännös. Viimeksi mainitun säännöksen mukaan jäsenvaltioiden oli varmistettava, että kansallisia säännöksiä, jotka on kyseisen direktiivin 21 artiklan nojalla annettu tämän direktiivin aineellisten säännösten noudattamiseksi, ei sovelleta taannehtivasti (tuomio 22.6.2022, Volvo ja DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, 36 ja 47 kohta).
- 48 On kuitenkin palautettava mieleen, että direktiivin täytäntöönpanolle varatun määräajan päättymisestä lähtien kansallista oikeutta on tulkittava yhdenmukaisesti direktiivin kaikkien säännösten kanssa (ks. vastaavasti tuomio 4.7.2006, Adeneler ym., C-212/04, EU:C:2006:443, 115 kohta ja tuomio 22.6.2022, Volvo ja DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, 33 ja 77 kohta).

- 49 Näin ollen direktiivin 2014/104 10 artiklan ajallisen sovellettavuuden määrittämiseksi on tarkastettava, onko pääasiassa kyseessä oleva tilanne täysin toteutunut ennen saman direktiivin täytäntöönpanolle varatun määräajan päättymistä vai jatkuvatko sen vaikutukset kyseisen määräajan päättymisen jälkeen (ks. vastaavasti tuomio 22.6.2022, Volvo ja DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, 48 kohta).
- 50 Kun tässä tarkoituksessa otetaan huomioon vanhentumissääntöjen erityispiirteet, niiden luonne ja niiden toimintamekanismi etenkin unionin kilpailuoikeuden rikkomista koskevan vahingonkorvauskanteen yhteydessä, on selvítettävä, oliko direktiivin 2014/104 täytäntöönpanolle varatun määräajan päättymisajankohtana eli 27.12.2016 kansallisessa oikeudessa säädetty ja pääasiassa kyseessä olevaan tilanteeseen tuohon ajankohtaan asti sovellettava vanhentumisaika päätynyt, minkä ratkaisemiseksi on määritettävä se ajankohta, josta kyseinen vanhentumisaika on kansallisen oikeuden mukaan alkanut kulua (ks. vastaavasti tuomio 22.6.2022, Volvo ja DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, 49 kohta).
- 51 Koska asiaa koskevia unionin säännöksiä ei ollut annettu direktiivin 2014/104 täytäntöönpanolle varatun määräajan päättymiseen mennessä, kunkin jäsenvaltion oikeusjärjestyksessä oli annettava SEUT 101 ja SEUT 102 artiklan rikkomisesta aiheutuvan vahingon korvaamisen vaatimista koskevan oikeuden käyttämiseen liittyvät tarkemmat säännöt, mukaan lukien vanhentumisaikoja koskevat säännökset, edellyttäen kuitenkin, että vastaavuusperiaatetta ja tehokkuusperiaatetta noudatetaan, ja viimeksi mainittu periaate edellyttää, että säännöt sellaisia oikeussuojakeinoja varten, joilla pyritään turvaamaan unionin oikeuden välittömään oikeusvaikutukseen perustuvat yksityisten oikeudet, eivät saa olla sellaisia, että unionin oikeusjärjestyksessä vahvistettujen oikeuksien käyttäminen on käytännössä mahdotonta tai suhteettoman vaikeaa (ks. vastaavasti tuomio 28.3.2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, 42 ja 43 kohta ja tuomio 22.6.2022, Volvo ja DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, 50 kohta).
- 52 Tältä osin viimeksi mainitusta periaatteesta seuraa, että myös ennen direktiivin 2014/104 täytäntöönpanolle varatun määräajan päättymistä kansallinen säännöstö, jossa vahvistetaan ajankohta, josta vanhentumisaika alkaa kulua, vanhentumisaajan pituus sekä tarkemmat säännöt vanhentumisaajan keskeytymisestä tai katkeamisesta, oli mukautettava kilpailuoikeuden erityispiirteisiin ja niihin tavoitteisiin, joita on asianomaisten henkilöiden toteuttamalla kilpailuoikeuden sääntöjen täytäntöönpanolla, jotteivät SEUT 101 ja SEUT 102 artikla menettäisi täysimääräistä vaikutustaan (ks. vastaavasti tuomio 28.3.2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, 47 kohta ja tuomio 22.6.2022, Volvo ja DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, 53 kohta).
- 53 Tässä yhteydessä on muistutettava, että SEUT 102 artikla tuottaa välittömiä oikeusvaikutuksia yksityisten välisissä suhteissa ja sillä perustetaan välittömästi yksityisten hyväksi oikeuksia, joita kansallisten tuomioistuinten on suojeltava (tuomio 28.3.2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, 38 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 54 SEUT 102 artiklan täysi tehokkuus ja erityisesti tässä artiklassa ilmaistun kiellon tehokas vaikutus vaarantuisivat, jos kansallisen lainsäädännön, jossa vahvistetaan vanhentumisaajan alkamisajankohta, kesto sekä vanhentumisaajan keskeytymistä tai katkeamista koskevat yksityiskohtaiset säännöt, vuoksi henkilöiden olisi käytännössä mahdotonta tai suhteettoman vaikeaa vaatia sellaisen vahingon korvaamista, joka heille on aiheutunut väärinkäytön luonteisesta määräävässä markkina-asemassa olevan yrityksen menettelystä, joka voi rajoittaa tai vääristää kilpailua. Jokaiselle kuuluva oikeus vaatia tällaisen vahingon korvaamista parantaa näet unionin kilpailusääntöjen tehokkuutta ja on omiaan vähentämään määräävän markkina-aseman

väärinkäytön, joka voi rajoittaa tai vääristää kilpailua, houkuttelevuutta ja edistää siten toimivan kilpailun ylläpitämistä Euroopan unionissa (ks. vastaavasti tuomio 28.3.2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, 39 ja 41 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

- 55 Oikeuskäytännöstä ilmenee, että tämän oikeuden käyttäminen tehtäisiin käytännössä mahdottomaksi tai suhteettoman vaikeaksi, jos kilpailuoikeuden säännösten rikkomisten osalta nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin sovellettavat vanhentumisajat alkaisivat kuluu ennen kuin kilpailuoikeuden rikkominen on päättynyt ja vahinkoa kärsineen henkilön tiedossa ovat tai hänen tiedossaan voidaan kohtuudella olettaa olevan hänen vahingonkorvauskanteensa nostamisen kannalta välttämättömät seikat (ks. vastaavasti tuomio 22.6.2022, Volvo ja DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, 56, 57 ja 61 kohta).
- 56 Ensimmäisestä edellytyksestä, joka koskee rikkomisen päättymistä, on näet todettava ensinnäkin, että unionin tuomioistuimen vakiintuneesta oikeuskäytännöstä ilmenee, että vahingonkorvauskanteiden nostaminen unionin kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta edellyttää lähtökohtaisesti monitahoista tosiseikkojen ja taloudellisten seikkojen analysointia (tuomio 22.6.2022, Volvo ja DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, 54 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 57 Kilpailuoikeuden rikkomisia koskeville oikeusriidoille on lähtökohtaisesti ominaista tietojen epäsymmetria, josta aiheutuu haittaa vahinkoa kärsineelle henkilölle, minkä johdosta vahinkoa kärsineen henkilön on vaikeampaa saada vahingonkorvauskanteen nostamisen kannalta välttämättömät tiedot kuin mitä kilpailuviranomaisten on saada tiedot, jotka ovat tarpeen, jotta ne voivat käyttää toimivaltaansa soveltaa kilpailuoikeutta (tuomio 22.6.2022, Volvo ja DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, 55 kohta).
- 58 Lisäksi vahinkoa kärsineen on usein erityisen vaikeaa näyttää toteen tällaisen rikkomisen olemassaolo ja laajuus sekä siitä aiheutuva vahinko ennen sen päättymistä.
- 59 Näin ollen vaatimus, jonka mukaan vanhentumisaika ei voi alkaa kuluu ennen kuin kyseinen rikkominen on päättynyt, on tarpeen, jotta vahinkoa kärsinyt voi yksilöidä ja näyttää toteen rikkomisen olemassaolon, laajuuden ja keston, rikkomisesta aiheutuneen vahingon laajuuden sekä tämän vahingon ja kyseisen rikkomisen välisen syy-yhteyden ja jotta hän voi siten tosiasiallisesti käyttää SEUT 101 ja SEUT 102 artiklaan perustuvaa oikeuttaan vaatia täysimääräistä korvausta.
- 60 Kun otetaan erityisesti huomioon, että vahingon määrän määrittäminen on monimutkaista kilpailuoikeudellisissa tapauksissa, joissa rikkominen vielä jatkuu, se, että vahinkoa kärsineen vaadittaisiin korottavan vaaditun korvauksen määrää asteittain rikkomisen aiheuttaman lisävahingon mukaisesti, tekisi täysimääräistä korvausta koskevan oikeuden käyttämisestä käytännössä mahdotonta tai suhteettoman vaikeaa.
- 61 Toiseksi on muistettava, että samalla tavoin kuin se, että viranomaiset panevat täytäntöön unionin kilpailusääntöjä (public enforcement), unionin kilpailusääntöjen rikkomisesta johtuvat vahingonkorvauskanteet (private enforcement) muodostavat erottamattoman osan kyseisten sääntöjen täytäntöönpanojärjestelmää, jolla pyritään rankaisemaan yritysten kilpailua rajoittavasta käyttäytymisestä ja ehkäisemään ennalta, että yritykset ryhtyvät käyttäytymään tällä tavalla (tuomio 6.10.2021, Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, 37 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

- 62 Tältä osin vanhentumisjärjestelmä, jossa säädetään kolmen vuoden vanhentumisajasta, jonka alkamisajankohta edeltää yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatkettun rikkomisen päättymistä ja jota ei voida keskeyttää tai katkaista komission tutkinnan ajaksi, voisi johtaa siihen, että kyseinen vanhentumisaika päättyisi jo paljon ennen kuin komissio antaa rikkomista koskevan päätöksen, mikä vaikuttaisi suoraan vahinkoa kärsineen mahdollisuuteen nostaa vahingonkorvauskanne tällaisen päätöksen perusteella (follow-on damages action) ja saattaisi näin ollen tehdä hänen täysimääräisen korvauksen vaatimista koskevan oikeutensa käyttämisestä suhteettoman vaikeaa. Vahinkoa kärsineen on yleensä vaikea näyttää toteen SEUT 101 artiklan 1 kohdan tai SEUT 102 artiklan rikkomista ilman komission tai kansallisen viranomaisen päätöstä.
- 63 Toisaalta on niin, kuten julkisasiamies on pääasiallisesti todennut ratkaisuehdotuksensa 118 kohdassa, että vaatimuksella, jonka mukaan rikkomisen on oltava päättynyt ennen kuin vanhentumisaika voi alkaa kulua, voi olla estävä vaikutus ja se voi johtaa siihen, että rikkomiseen syylistynyt lopettaa kyseessä olevan rikkomisen nopeammin. Näin ei sitä vastoin ole sellaisen järjestelmän osalta, jossa kilpailuoikeuden rikkomista koskevan vahingonkorvauskanteen nostamiseksi ei oteta huomioon tätä edellytystä vaan jossa mahdollistetaan vanhentumisajan pilkkominen useisiin peräkkäisiin alkamisajankohtiin ja joka näin ollen saisi aikaan vanhentumisaikojen päättymisen kyseisen rikkomisesta aiheutuneen vahingon tietyn osan osalta.
- 64 Toisesta edellytyksestä, jonka on, kuten tämän tuomion 55 kohdassa mainitusta oikeuskäytännöstä ilmenee, täytyttävä, jotta vanhentumisaika alkaisi kulua, eli siitä, että vahinkoa kärsineellä on oltava tiedossaan seikat, jotka ovat välttämättömiä, jotta hän voi nostaa vahingonkorvauskanteensa kilpailuoikeuden rikkomisen vuoksi, on muistutettava, että tällaisia seikkoja ovat kilpailuoikeuden rikkominen, vahingon aiheutuminen, kyseisen vahingon ja kyseisen rikkomisen välinen syy-yhteys sekä tieto tähän rikkomiseen syylistyneestä (ks. vastaavasti tuomio 22.6.2022, Volvo ja DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, 60 kohta).
- 65 Mainittujen tietojen puuttuessa vahinkoa kärsineen on erittäin vaikeaa tai jopa mahdotonta saada korvausta kyseisestä rikkomisesta hänelle aiheutuneesta vahingosta.
- 66 Tältä osin kansallisen tuomioistuimen, jonka käsiteltäväksi vahingonkorvauskanne on saatettu, on määritettävä ajankohta, josta lähtien voidaan kohtuudella katsoa, että vahinkoa kärsinyt on saanut mainitut seikat tietoonsa. On nimittäin muistutettava, että yksinomaan kansallinen tuomioistuin on toimivaltainen toteamaan sen ratkaistavaksi saatetun oikeusriidan tosiseikat ja arvioimaan niitä (ks. vastaavasti tuomio 31.1.2023, Puig Gordi ym., C-158/21, EU:C:2023:57, 61 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Unionin tuomioistuin voi kuitenkin ennakkoratkaisupyynnönä käsitellessään tehdä täsmennyksiä ohjatakseen kansallista tuomioistuinta tässä määrittämisessä.
- 67 Oikeuskäytännöstä ilmenee, että tämä ajankohta vastaa lähtökohtaisesti päivää, jona komission päätöksen tiivistelmä julkaistiin Euroopan unionin virallisessa lehdessä (ks. vastaavasti tuomio 22.6.2022, Volvo ja DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, 71 kohta).
- 68 Yhtäältä näet se, että unionin toimielimen toimi julkaistaan Euroopan unionin virallisessa lehdessä kaikilla unionin virallisilla kielillä, takaa sen, että sekä luonnollisilla henkilöillä että oikeushenkilöillä on mahdollisuus saada siitä tieto (ks. vastaavasti määräys 6.3.2023, Deutsche Bank (Kartelli – Euromääräiset korkojohdannaiset), C-198/22 ja C-199/22, EU:C:2023:166, 49 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

- 69 Toisaalta komission lopullisen päätöksen johdosta nostettujen vahingonkorvauskanteiden yhteydessä liittymä objektiiviseen seikkaan, kuten kyseisen päätöksen tiivistelmän julkaisemiseen Euroopan unionin virallisessa lehdessä, on oikeusvarmuuden kannalta tarkoituksenmukaista, koska sen avulla voidaan lähtökohtaisesti vahvistaa – kunhan kyseinen rikkominen on päättynyt – ajankohta, josta vanhentumisaika alkaa kulua, sekä kartelliin osallistuneiden yritysten että vahinkoa kärsineiden henkilöiden osalta (ks. vastaavasti määräys 6.3.2023, Deutsche Bank (Kartelli – Euromääräiset korkojohdannaiset), C-198/22 ja C-199/22, EU:C:2023:166, 48 kohta).
- 70 Ei ole kuitenkaan poissuljettua, että vahingonkorvauskanteen nostamisen kannalta välttämättömät seikat voivat olla kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta vahinkoa kärsineen henkilön tiedossa jo kauan ennen kuin komission päätöstä koskeva tiivistelmä julkaistaan Euroopan unionin virallisessa lehdessä (määräys 6.3.2023, Deutsche Bank (Kartelli – Euromääräiset korkojohdannaiset), C-198/22 ja C-199/22, EU:C:2023:166, 44 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 71 Henkilön, jota vastaan vahingonkorvauskanne on nostettu, on kuitenkin osoitettava, että asia on näin.
- 72 Nyt käsiteltävässä asiassa nousee kuitenkin vielä esiin kysymys siitä, mitä vaikutuksia vanhentumisajan alkamisajankohdan määrittämiseen on sillä, että Euroopan unionin virallisessa lehdessä on julkaistu tiivistelmä komission päätöksestä, josta ei ole vielä tullut lopullista ja jossa todetaan kilpailusääntöjen rikkominen. Toisin kuin asioissa, jotka johtivat 22.6.2022 annettuun tuomioon Volvo ja DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2022:494) ja 6.3.2023 annettuun määräykseen Deutsche Bank (Kartelli – Euromääräiset korkojohdannaiset) (C-198/22 ja C-199/22, EU:C:2023:166), joissa komission päätöksistä oli tullut lopullisia, nyt käsiteltävässä asiassa päätöksestä C(2017) 4444 final ei ole vielä tullut lopullista, kuten tämän tuomion 37 ja 38 kohdasta ilmenee. Google ja Alphabet nimittäin riitauttivat kyseisen päätöksen unionin yleisessä tuomioistuimessa, ja kyseisten yhtiöiden valitus unionin yleisen tuomioistuimen tuomiosta, jolla kyseinen kanne hyväksyttiin vain osittain, on edelleen vireillä unionin tuomioistuimessa.
- 73 Tässä yhteydessä on muistutettava, että unionin toimielinten toimia koskee pääsääntöisesti lainmukaisuusolettama ja niillä on näin ollen oikeusvaikutuksia niin kauan kuin niitä ei ole kumottu tai peruutettu (ks. vastaavasti tuomio 5.10.2004, komissio v. Kreikka, C-475/01, EU:C:2004:585, 18 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Tämä periaate merkitsee myös sitä, että kaikilla unionin oikeuden oikeussubjekteilla on velvollisuus tunnustaa näiden toimien täysi tehokkuus siihen asti, kunnes unionin tuomioistuin toteaa niiden lainvastaisuuden, ja velvollisuus kunnioittaa näiden toimien täytäntöönpanokelpoisuutta siihen asti, kunnes unionin tuomioistuin päättää lykätä niiden täytäntöönpanoa (ks. vastaavasti tuomio 7.6.1988, komissio v. Kreikka, 63/87, EU:C:1988:285, 10 kohta ja tuomio 21.9.1989, Hoechst v. komissio, 46/87 ja 227/88, EU:C:1989:337, 64 kohta).
- 74 Erityisesti on todettava, että asetuksen N:o 1/2003 16 artiklan 1 kohdassa säädetään, että kun kansalliset tuomioistuimet antavat ratkaisuja SEUT 101 tai SEUT 102 artiklan nojalla sopimuksista, päätöksistä tai menettelytavoista, joista komissio on jo tehnyt päätöksen, ne eivät voi tehdä päätöksiä, jotka olisivat ristiriidassa komission tekemän päätöksen kanssa. Kyseisessä 16 artiklan 1 kohdassa ei kuitenkaan edellytetä, että komission päätöksestä olisi pitänyt tulla lopullinen, jotta kansallisen tuomioistuimen olisi noudatettava sitä. Tältä osin mainittu 16 artikla

poikkeaa direktiivin 2014/104 9 artiklasta, jossa kansallisten kilpailuviranomaisten päätöksille annetaan todistusarvoa vasta, kun ne ovat lopullisia. Tämä näiden kahden säännöksen välinen ero on perusteltavissa nimenomaan unionin toimielinten päätösten sitovuudella.

- 75 Unionin tuomioistuin on tosin katsonut 6.10.2021 annetun tuomion Sumal (C-882/19, EU:C:2021:800) 42 kohdassa lähinnä, että jotta taloudelliseen kokonaisuuteen kuuluva mikä tahansa oikeudellinen yksikkö olisi vastuussa unionin kilpailusääntöjen rikkomisesta, kyseinen rikkominen on todettava komission päätöksessä, josta on tullut lopullinen, tai osoitettava itsenäisesti asianomaisessa kansallisessa tuomioistuimessa, kun komissio ei ole tehnyt mitään päätöstä rikkomisen olemassaolosta (ks. vastaavasti tuomio 6.10.2021, Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, 42 kohta). Nämä toteamukset koskevat kuitenkin vain kahta kaikkein selvintä tapausta, joissa vahingonkorvauskanne voidaan nostaa.
- 76 Toisin kuin 6.10.2021 annettuun tuomioon Sumal (C-882/19, EU:C:2021:800) johtaneessa asiassa, joka koski komission lopullista päätöstä, nyt käsiteltävässä asiassa vahingonkorvauskanne on nostettu sellaisen komission päätöksen johdosta, josta ei vielä ole tullut lopullista, koska siitä on nostettu kumoamiskanne unionin yleisessä tuomioistuimessa, jonka tuomio on sittemmin riitautettu unionin tuomioistuimessa.
- 77 Kuten julkisasiamies on pääasiallisesti todennut ratkaisuehdotuksensa 54 ja 62 kohdassa, komission päätös, joka ei ole vielä lopullinen ja jossa komissio toteaa, että kilpailulainsäädäntöä on rikkottu, on sitova, kunnes se kumotaan, ja kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on tehdä tästä asianmukaiset päätelmät sen käsiteltävänä olevassa asiassa. Vahinkoa kärsinyt voi siis nojautua tällaiseen päätökseen sisältyviin toteamuksiin tukeakseen vahingonkorvauskannettaan.
- 78 Näin ollen riippumatta siitä, onko kyseessä oleva komission päätös tullut lopulliseksi, on niin, että siitä ajankohdasta, jona tiivistelmä päätöksestä on julkaistu Euroopan unionin virallisessa lehdessä, ja edellyttäen, että kyseinen rikkominen on päättynyt, voidaan lähtökohtaisesti katsoa, että vahinkoa kärsineellä on käytettävissään kaikki tarvittavat tiedot voidakseen nostaa vahingonkorvauskanteensa kohtuullisessa ajassa, mukaan lukien tiedot, jotka ovat tarpeen kyseessä olevan rikkomisen seurauksena mahdollisesti aiheutuneen vahingon laajuuden määrittämiseksi. Kyseinen julkaiseminen näet mahdollistaa yleensä sen, että rikkomisen olemassaolo voidaan todeta. Vahinkoa kärsinyt voi lisäksi osoittaa tämän rikkomisen seurauksena mahdollisesti aiheutuneen vahingon laajuuden tämän toteamisen ja käytettävissään olevien tietojen perusteella.
- 79 Siitä, edellyttävätkö SEUT 102 artikla ja tehokkuusperiaate vanhentumisajan keskeytymistä tai katkeamista komission tutkinnan ajaksi, on todettava, että – kuten tämän tuomion 62 kohdasta ilmenee – kolmen vuoden vanhentumisaika, joka alkaa kulua ennen kyseessä olevan yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatkettujen kilpailusääntöjen rikkomisen päättymistä ja jota ei voida keskeyttää tai katkaista komission tutkinnan ajaksi, voisi päättyä jo ennen kuin menettely komissiossa on päättynyt, minkä vuoksi täyden korvauksen saamista koskevan oikeuden käyttäminen komission päätöksen johdosta nostetulla vahingonkorvauskanteella olisi suhteettoman vaikeaa tai jopa mahdotonta. Vanhentumisajan keskeytyminen tai katkeaminen komission tutkinnan ajaksi on nimittäin lähtökohtaisesti tarpeen, jotta vahinkoa kärsinyt henkilö voi muun muassa kyseisen tutkinnan päätteeksi arvioida, onko kilpailuoikeuden rikkomista tapahtunut, ja saada tiedon sen laajuudesta ja kestosta sekä tukeutua tähän toteamukseen myöhemmän vahingonkorvauskanteen yhteydessä.

- 80 Sitä vastoin on niin, että koska – kuten tämän tuomion 77 kohdasta ilmenee – vahinkoa kärsinyt voi vahingonkorvauskanteensa tueksi tukeutua toteamuksiin, jotka sisältyvät komission päätökseen, josta ei ole tullut lopullista, on katsottava, että SEUT 102 artikla ja tehokkuusperiaate eivät edellytä, että vanhentumisajan kulumisen keskeytetään siihen saakka, kunnes komission päätöksestä tulee lopullinen. Kuten julkisasiamies on pääasiallisesti todennut ratkaisuehdotuksensa 70 kohdassa, on lisäksi niin, että vaikka kansallisella tuomioistuimella on toimivalta lykätä sen käsiteltävänä olevan asian käsittelyä siihen saakka, kunnes komission päätös tulee lopulliseksi, jos se katsoo tämän olevan asianmukaista käsiteltävän asian olosuhteet huomioon ottaen, sillä ei ole velvollisuutta tehdä niin, kunhan se ei poikkea kyseisestä päätöksestä.
- 81 Kun otetaan huomioon tämän tuomion 51–80 kohdassa esitetyt seikat, on todettava, että pääasiassa kyseessä olevan kaltainen vanhentumisjärjestelmä, jonka mukaan yhtäältä kolmen vuoden vanhentumisaika alkaa kuluu kunkin tällaisesta rikkomisesta johtuvan osittaisen vahingon osalta itsenäisesti ja erikseen siitä ajankohdasta, jona vahinkoa kärsinyt on saanut tai hänen voidaan kohtuudella katsoa saaneen tiedon siitä, että hänelle on aiheutunut tällainen osittainen vahinko, sekä vahingonkorvausvastuussa olevasta henkilöstä, eikä ole tarpeen, että rikkominen on päättynyt tai että vahinkoa kärsinyt on saanut tiedon siitä, että kyseinen toiminta merkitsee kilpailusääntöjen rikkomista, ja toisaalta kyseistä määräaika ei voida keskeyttää tai katkaista komission tällaista rikkomista koskevan tutkinnan ajaksi, tekee korvauksen vaatimista saman rikkomisen seurauksena aiheutuneesta vahingosta koskevan oikeuden käyttämisestä käytännössä mahdotonta tai suhteettoman vaikeaa.
- 82 Näin ollen on jätettävä ottamatta huomioon kyseisen vanhentumisjärjestelmän osatekijät, jotka ovat ristiriidassa SEUT 102 artiklan ja tehokkuusperiaatteen kanssa, ja on tutkittava, oliko direktiivin 2014/104 täytäntöönpanolle varatun määräajan päättymisajankohtana eli 27.12.2016 kansallisessa oikeudessa säädetty vanhentumisaika, jota sovellettiin pääasiassa kyseessä olevaan tilanteeseen tuohon ajankohtaan saakka, päättynyt.
- 83 Nyt käsiteltävässä asiassa päätöksen C(2017) 4444 final tiivistelmä julkaistiin Euroopan unionin virallisessa lehdessä 12.1.2018, joten – jollei ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen suorittamasta tarkistuksesta muuta johdu – voitaisiin kohtuudella katsoa, että Heureka sai tuona ajankohtana tietoonsa kaikki tarvittavat seikat, joiden perusteella se saattoi nostaa vahingonkorvauskanteen. Jos Google aikoo riitauttaa tämän toteamuksen vetoamalla siihen, että kyseinen yhtiö oli tietoinen näistä seikoista jo paljon ennen mainittua ajankohtaa, sen on näytettävä tämä toteen ennakkoratkaisua pyytäneessä tuomioistuimessa.
- 84 Päätöksen C(2017) 4444 final 1 artiklasta ilmenee lisäksi, että pääasiassa kyseessä oleva rikkominen alkoi helmikuussa 2013 eikä se ollut vielä päättynyt kyseisen päätöksen antamispäivänä eli 27.6.2017, eikä komissio myöskään ollut todennut Googlen kilpailuvastaisen toiminnan keskeytyneen kyseisenä ajanjaksona. Lisäksi komissio määräsi mainitun päätöksen 3 artiklassa Googlen lopettamaan kyseisen toimintansa 90 päivän kuluessa.
- 85 Kuten julkisasiamies on pääasiallisesti todennut ratkaisuehdotuksensa 91 kohdassa, väitetty rikkominen muodostuu jatketusta toiminnasta, jolla pyritään yhteen taloudelliseen tavoitteeseen, nimittäin siihen, että Google sijoittaa ja näyttää yleisten hakutulosten sivuillaan oman tuotevertailuvälineensä suotuisammalla tavalla tähän tuotevertailuvälineeseen kohdistuvan liikenteen lisäämiseksi kilpailevien tuotevertailuvälineiden kustannuksella.

- 86 Riippumatta siitä, minä ajankohtana Heurekan voidaan katsoa saaneen tietoonsa vahingonkorvauskanteensa nostamisen kannalta välttämättömät seikat, olipa tämä ajankohta sitten päätöksen C(2017) 4444 final tiivistelmän julkaisemispäivä Euroopan unionin virallisessa lehdessä tai sitä edeltänyt ajankohta, vanhentumisaika ei ole voinut alkaa kuluä ennen 27.6.2017, koska – kuten kyseisen päätöksen C(2017) 4444 final 1 ja 3 artiklasta ilmenee – pääasiassa kyseessä oleva väitetty rikkominen ei ollut vielä päättynyt tuona ajankohtana. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävänä on joka tapauksessa tarkistaa, mikä on tämän rikkomisen tarkka päättymisajankohta.
- 87 Tästä seuraa, että direktiivin 2014/104 täytäntöönpanolle asetetun määräajan päättyessä 27.12.2016 vanhentumisaika ei ollut ainoastaan vielä päättynyt, vaan se ei ollut edes alkanut kuluä.
- 88 Näin ollen pääasiassa kyseessä oleva tilanne ei ollut täysin toteutunut ennen kyseisen direktiivin täytäntöönpanolle varatun määräajan päättymistä, joten mainitun direktiivin 10 artiklaa voidaan soveltaa ajallisesti nyt käsiteltävässä asiassa. Kolmanteen ja neljänteen kysymykseen on näin ollen vastattava paitsi SEUT 102 artiklan ja tehokkuusperiaatteen myös direktiivin 2014/104 10 artiklan perusteella.
- 89 Tältä osin tämän tuomion 51–81 kohdasta ilmenee, että kolmannen ja neljännen kysymyksen kohteena olevan kaltainen vanhentumisjärjestelmä on ristiriidassa SEUT 102 artiklan ja tehokkuusperiaatteen kanssa siltä osin kuin yhtäältä kolmen vuoden vanhentumisaika alkaa kuluä kunkin tällaisesta rikkomisesta johtuvan osittaisen vahingon osalta itsenäisesti ja erikseen siitä ajankohdasta, jona vahinkoa kärsinyt on saanut tai hänen voidaan kohtuudella katsoa saaneen tiedon siitä, että hänelle on aiheutunut tällainen osittainen vahinko, sekä vahingonkorvausvastuussa olevasta henkilöstä, eikä ole tarpeen, että rikkominen on päättynyt ja että vahinkoa kärsinyt on saanut tiedon siitä, että kyseinen toiminta merkitsee kilpailusääntöjen rikkomista, ja toisaalta kyseistä määräaikaa ei voida keskeyttää tai katkaista komission tällaista rikkomista koskevan tutkinnan ajaksi.
- 90 Lisäksi direktiivin 2014/104 10 artiklan 2 ja 4 kohdan selvästä sanamuodosta ilmenee, että tällainen järjestelmä on ristiriidassa myös sen kanssa.
- 91 Erityisesti mainitun 10 artiklan 4 kohdan toisessa virkkeessä säädetään vastedes, että vanhentumisaajan keskeytyminen – jos kilpailuviranomainen käynnistää tutkimuksen tai menettelyn kilpailuoikeuden rikkomisesta, johon vahingonkorvauskanne liittyy – saa päättyä aikaisintaan vuosi sen jälkeen, kun rikkomista koskevasta päätöksestä on tullut lopullinen tai menettely on muulla tavoin lopetettu.
- 92 On myös muistettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan direktiivillä ei sellaisenaan voida luoda veloitteita yksityiselle oikeussubjektille eikä siihen näin ollen voida sellaisenaan vedota tätä vastaan. Se, että mahdollisuus vedota sellaisen direktiivin säännökseen, jota ei ole pantu täytäntöön tai joka on pantu täytäntöön virheellisesti, ulotettaisiin yksityisten välisiin suhteisiin, merkitsisi näet sitä, että unionille tunnustettaisiin valta säätää välittömin oikeusvaikutuksin yksityisiin kohdistuvista velvoitteista, vaikka sillä on tämä toimivalta ainoastaan niillä aloilla, joilla sille on annettu asetuksenantovalta (tuomio 22.6.2022, Volvo ja DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, 76 kohta).
- 93 Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee myös, että pääasiassa kyseessä olevan kaltaisessa yksityisten välisessä oikeusriidassa kansallisen tuomioistuimen on tarvittaessa tulkittava kansallista oikeutta täytäntöönpanematta jääneen direktiivin täytäntöönpanolle

varatun määräajan päättymisestä lähtien niin, että kyseessä oleva tilanne on välittömästi yhteensoveltuva kyseisen direktiivin säännösten kanssa, tulkitsematta kansallista oikeutta kuitenkaan contra legem (tuomio 22.6.2022, Volvo ja DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, 77 kohta).

94 Edellä esitetyn perusteella kolmanteen ja neljänteen kysymykseen on vastattava, että direktiivin 2014/104 10 artiklaa, SEUT 102 artiklaa ja tehokkuusperiaatetta on tulkittava siten, että ne ovat esteenä kansalliselle lainsäädännölle, sellaisena kuin toimivaltaiset kansalliset tuomioistuimet ovat sitä tulkinneet, jossa säädetään unionin kilpailuoikeuden sääntöjen jatkettujen rikkomisten johdosta nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin sovellettavasta kolmen vuoden vanhentumisajasta,

- joka alkaa kulua kunkin tällaisesta rikkomisesta johtuvan osittaisen vahingon osalta itsenäisesti ja erikseen siitä ajankohdasta, jona vahinkoa kärsinyt on saanut tai hänen voidaan kohtuudella katsoa saaneen tiedon siitä, että hänelle on aiheutunut tällainen osittainen vahinko, sekä vahingonkorvausvastuussa olevasta henkilöstä, ilman että vahinkoa kärsinyt on saanut tiedon siitä, että kyseinen toiminta merkitsee kilpailusääntöjen rikkomista, ja ilman että tämä rikkominen on päättynyt, ja
- jota ei voida keskeyttää tai katkaista tällaista rikkomista koskevan komission tutkinnan ajaksi.

Lisäksi direktiivin 2014/104 10 artikla on esteenä tällaiselle lainsäädännölle myös siltä osin kuin siinä ei säädetä vanhentumisajan kulumisen keskeyttämisestä vähintään siihen asti, kunnes vuosi on kulunut siitä päivästä, kun rikkomista koskevasta päätöksestä on tullut lopullinen.

Oikeudenkäyntikulut

95 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (suuri jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

Tietyistä säännöistä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin, 26.11.2014 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2014/104/EU 10 artiklaa, SEUT 102 artiklaa ja tehokkuusperiaatetta

on tulkittava siten, että

ne ovat esteenä kansalliselle lainsäädännölle, sellaisena kuin toimivaltaiset kansalliset tuomioistuimet ovat sitä tulkinneet, jossa säädetään unionin kilpailuoikeuden sääntöjen jatkettujen rikkomisten johdosta nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin sovellettavasta kolmen vuoden vanhentumisajasta,

- **joka alkaa kulua kunkin tällaisesta rikkomisesta johtuvan osittaisen vahingon osalta itsenäisesti ja erikseen siitä ajankohdasta, jona vahinkoa kärsinyt on saanut tai hänen**

voidaan kohtuudella katsoa saaneen tiedon siitä, että hänelle on aiheutunut tällainen osittainen vahinko, sekä vahingonkorvausvastuussa olevasta henkilöstä, ilman että vahinkoa kärsinyt on saanut tiedon siitä, että kyseinen toiminta merkitsee kilpailusääntöjen rikkomista, ja ilman että tämä rikkominen on päättynyt, ja

- jota ei voida keskeyttää tai katkaista tällaista rikkomista koskevan komission tutkinnan ajaksi.

Lisäksi direktiivin 2014/104 10 artikla on esteenä tällaiselle lainsäädännölle myös siltä osin kuin siinä ei säädetä vanhentumisajan kulumisen keskeytymisestä vähintään siihen asti, kunnes vuosi on kulunut siitä päivästä, kun rikkomista koskevasta päätöksestä on tullut lopullinen.

Allekirjoitukset